

9. Кривых С.В. Развивающее и развивающееся образование: Синергет. аспекты образования. – Новокузнецк: Изд-во ИПК, 2000. – 193 с.

В статье анализируются возможности синергетического подхода к планетарному воспитанию студенческой молодежи. Отмечается необходимость формирования нелинейного мышления как альтернативы технократическому мировоззрению.

In the article possibilities of synergetic approach to global education of student youth are analysed. The necessity of forming of nonlinear thinking as an alternative to technocratic world outlook is emphasized.

Зеленов Є.А. – доктор пед. наук, доцент Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

СТАН СФОРМОВАНOSTI СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Л.В. Канішевська

В статті розглядається стан сформованості соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Соціально-економічні процеси, які відбуваються в сучасній Україні, призводять до радикальних змін пріоритетів, до кризових явищ у всіх галузях людського життя, у тому числі й в освіті. Усе це особливо позначається на молодому поколінні, у свідомості й поведінці якого не сформувалися й міцно не закріпилися позитивні установки й мотиви, значущі ціннісні орієнтації, належні стереотипи. За таких обставин у край важливою є проблема виховання соціально зрілої особистості, яка характеризується

активністю і відповідальністю за події власного життя, високою рефлексією себе та оточуючого світу, достатніми вміннями і навичками, необхідними для продуктивної взаємодії з іншими людьми, що надає їй можливість брати участь у різних видах соціально-культурної діяльності та якомога ефективніше приносити користь оточуючим.

Проблема виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів є пріоритетною, оскільки в інтернатних закладах виховуються сироти, діти, позбавленні батьківського піклування, діти з проблемних і матеріально незабезпечених сімей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

У науковій літературі відображений широкий діапазон поглядів на визначення сутності феномена "соціальна зрілість".

Філософське осмислення проблеми соціальної зрілості знайшло відображення у працях (Л. Буєвої, Ю. Бардіна, О. Гундар, І. Мирославової, І. Половинкіної та інших); соціологів (С. Іконникова, Л. Сохань, О. Харчева, Ф. Філіпова, В. Ядова та інших).

Проблемі соціальної зрілості велику увагу приділяли в своїх працях психологи. Різні аспекти соціальної зрілості розглядаються в концепціях: психоаналітичній (Г. Гартман, З. Фройд та ін.); неофройдизму (К. Хорні, Г. Селліван, Е. Фромм та ін.); біхевіоризму (А. Бандура, Д. Доллард, Дж. Тібо, Н. Міллер, Б. Скіннер, К. Холл, Л. Колберг та ін.), необіхевіоризму (Г. Айзенк, Р. Хенкі та ін.); соціогенетичної (К. Левін), інтеракціонізму (Дж. Мід, Л. Філіпс, Е. Шпрангер та ін.), діяльнісного підходу (Дж. Мід, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.); соціалізації-індивідуалізації особистості (Г. Андреєва, М. Бобнева, О. Кисельова, І. Кон, В. Мухіна, Б. Паригін, О. Петровський, В. Слободчиков, Д. Фельдштейн та ін.), соціальних установок та ціннісних ставлень (В. М'ясищев, В. Ядов, Ш. Надірашвілі та ін.).

Соціальна зрілість розглядається як інтегральна характеристика (К. Абульханова-Славська, Б. Анан'єв, І. Бех, Л. Божович, М. Боришевський, Л. Бурлачук, Л. Виготський,

О. Киричук, Г. Костюк, О. Леонт'єв, К. Платонов, С. Рубінштейн, П. Чамата та інших).

Проблема виховання соціальної зрілості окреслена в працях учених-педагогів (Б. Кобзаря, О. Михайлова, В. Радула, В. Сухомлинського та інших).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

На жаль, незважаючи на ряд праць, які стосуються окремих аспектів виховання соціальної зрілості молоді, такий її аспект, як виховання соціальної зрілості у старшокласників шкіл-інтернатів майже не досліджувався. Дана проблема ще не стала предметом наукового аналізу й надбанням нашої національної педагогіки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Між тим не виявлені критерії, показники та рівні сформованості соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Соціальна зрілість – складна інтегративна соціальна властивість особистості, яка виявляється у сформованості настановлень, знань та вмінь, спрямованих на реалізацію суспільних норм і вимог; прояв таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; добровільне й відповідальне засвоєння та використання сукупності основних соціальних ролей, які дозволяють особистості компетентно діяти в усіх сферах соціального життя. Характеризується активністю й відповідальністю особистості за події власного життя на основі розвиненої рефлексії.

Соціальна зрілість розвивається в процесі соціальної взаємодії протягом усього життя людини як процес соціального навчання та відповідної йому системи переконань.

Встановлено, що основними критеріями сформованості соціальної зрілості у старшокласників шкіл-інтернатів є: знання про соціальну дійсність, показниками яких виступають: знання про суспільство; усвідомлення основних соціальних ролей

(громадянин, майбутній фахівець, майбутній сім'янин); знання про сутність таких соціально значущих якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; ціннісні орієнтації, показниками яких є: сформованість ціннісних орієнтацій; поцінювання цінностей суспільства, сім'ї, майбутнього професійного вибору; мотивація до набуття соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності); соціальне самовизначення, показниками якого виступають: ставлення до соціальних норм; ставлення до інших людей; адекватна самооцінка; реальна соціальна поведінка, показниками якої є: дотримання соціальних норм; прояв соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності; наявність соціальних умінь конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, оцінювати соціальну ситуацію, робити адекватний вибір та нести за нього відповідальність.

Соціальна зрілість - це складне інтегративне утворення, для дослідження якого немає універсальної методики, тому в ході дослідження нами було застосовано комплекс методів педагогічної діагностики, за допомогою яких вимірювалися окремі показники визначених нами критеріїв сформованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів: експертна оцінка, опитування, анкетування, бесіди, тестування, ранжування, метод незакінчених речень, методика М. Рокича [1], тестування – методика дослідження ставлення до інших людей А. Маркова [2], самотестування "Оцінка власної поведінки в конфліктній ситуації"(методика А. Аджиєва) [3], "Мій запас міцності" [3], методика дослідження самооцінки Ч. Спілбергера [1], розв'язання проблемних ситуацій, програма педагогічних спостережень, статистичні методи обробки інформації.

У констатувальному етапі дослідження брали участь 520 старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів. З метою вивчення сформованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів за критерієм "знання про соціальну дійсність" (знання про суспільство; усвідомлення основних соціальних ролей (громадянин, майбутній фахівець, майбутній сім'янин); знання про сутність таких соціально значущих якостей, як соціальна

відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність, нами використовувалися: методи експертної оцінки, анкетування, незакінчених речень, бесіда.

Знання старшокласників про суспільство ми оцінювали за допомогою експертних оцінок. В оціночному процесі брали участь експерти: двоє старшокласників, класний керівник, вихователь. Ми використовували восьмибальну оціночну шкалу: 1-2 бали – низький рівень; 3-4 бали – нижче за середній рівень; 5-6 балів – середній рівень, 7-8 балів – високий рівень. Потім отримані дані підсумовувались й вираховувався середній бал.

Експертна оцінка розраховувалася за формулою $SK=Q_1R_1+Q_2R_2+\dots+Q_kR_k$, де Q_1 – значення, яке надається показнику R_1 (також за експертною оцінкою) як відповідна частка одиниці $Q_1+Q_2+Q_k=1$.

За результатами експертного оцінювання було виявлено, що високий рівень знання моральних норм та цінностей суспільства виявило – 30,4 % старшокласників шкіл-інтернатів, середній – 34,6 % учнів, нижче за середній – 19,6 % школярів; низький – 15,4 % старшокласників.

Результати експертного оцінювання свідчать, що високий рівень знань основ правових норм України виявило – 28,8 % учнів; середній – 33,5 % школярів; нижче за середній – 21,5 %; низький – 16,2 % старшокласників.

З метою виявлення інтересу до суспільного життя у старшокласників шкіл-інтернатів було проведено анкетування. Старшокласникам було запропоновано визначити один з варіантів відповіді у кожному рядку.

Кількісні результати виявлення інтересу старшокласників до подій суспільного життя подано у табл. 1.

Аналіз табл. 1 свідчить, що найбільшу зацікавленість у старшокласників шкіл-інтернатів викликають: наука і культурне життя – 51,9%, проблеми правопорядку і злочинності – 50,9 %. Менше за усе старшокласників цікавлять проблеми внутрішньополітичного життя – 34,2 %, зовнішньої політики – 27,6 %, що свідчить про політичну апатію більшості старшокласників. Причинами політичної апатії сучасної молоді, на нашу думку, є обмеженість спілкування, пов'язаного з

політичними подіями з референтним оточенням, відчуженістю більшості старшокласників від соціально-політичних подій. Так, 58,1% старшокласників шкіл-інтернатів зазначили, що не обговорюють із своїми однолітками політичні події, які відбуваються в Україні. Це свідчить про низьку політичну культуру старшокласників шкіл-інтернатів.

Таблиця 1.

Чи цікавлять вас події, що відбуваються в наступних сферах суспільного життя (у %)

Сфери суспільного життя	Так	Іноді	Ні
1. Внутрішньополітичне життя	20,8	45,0	34,2
2. Зовнішня політика	21,5	50,9	27,6
3. Стан економіки	34,6	53,4	12,0
4. Проблеми освіти	38,2	47,0	14,8
5. Наука і культурне життя	51,9	34,8	13,3
6. Проблеми правопорядку і злочинності	50,9	33,3	15,8

З метою дослідження питання щодо усвідомлення старшокласниками шкіл-інтернатів соціальних ролей (громадянин, майбутній фахівець, майбутній сім'янин) ми використовували методику незакінчених речень. Так, старшокласникам було запропоновано доповнити такі незакінчені речення: "Як громадянин соціально зріла людина..."; "Як фахівець соціально зріла людина..."; "Як сім'янин соціально зріла людина...".

За результатами дослідження найбільш усвідомленою старшокласниками шкіл-інтернатів є соціальна роль "громадянин" (високий рівень усвідомлення цієї соціальної ролі виявило 37,2 % старшокласників, середній – 40,5 %). Високий рівень усвідомлення соціальної ролі "фахівець" виявило 34,4 % старшокласників шкіл-інтернатів, середній – 42,3 %, нижче за середній – 15,9 %, низький – 7,4 % вихованців.

Високий рівень усвідомлення соціальної ролі "сім'янин" виявило 31,5 % старшокласників, середній – 41,0 %, нижче за середній – 18,6 %, низький – 8,9 % учнів.

Аналіз незакінчених речень свідчить, що дуже розповсюдженими є такі відповіді, як: "сім'янин любить та поважає членів своєї родини", "не кидає своїх дітей", "не ображає жінку, дітей...", "...не пиячить, веде здоровий спосіб життя", "...не влаштовує сварки та бійки" та ін. На нашу думку, ці відповіді свідчать про негативний досвід перебування більшості вихованців у біологічній сім'ї, де частими були образи, сварки та бійки, пияцтво батьків, безвідповідальне ставлення до дітей.

З'ясування знань щодо сутності таких соціально значущих якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність у старшокласників шкіл-інтернатів проводилося за допомогою методики незакінчених речень.

Аналіз експериментального матеріалу свідчить, що старшокласники шкіл-інтернатів виявили найбільш високий рівень знань щодо сутності поняття "толерантність" (35,4 % учнів).

Результати дослідження свідчать, що 30,6 % старшокласників шкіл-інтернатів виявили високий рівень знань про сутність поняття "соціальна відповідальність", середній рівень виявило – 40,8 % учнів, нижче за середній – 22,3 %, низький – 6,3 % вихованців.

Високий рівень знань про сутність поняття "соціальна активність" виявило 28,8 % старшокласників, середній рівень – 38,1 % вихованців, нижче за середній – 21,2 %, низький – 11,9 % учнів.

Найбільш низький рівень знань (порівняно з іншими соціальними якостями) виявлено старшокласниками шкіл-інтернатів щодо сутності такої соціальної якості, як солідарність. Так, високий рівень знань щодо сутності поняття "солідарність" виявило лише 8,1 % старшокласників шкіл-інтернатів, середній рівень – 28,8 %; нижче за середній - 19,1 % старшокласників шкіл-інтернатів. Викликає певну занепокоєність те, що більшість старшокласників (44,0 %) не правильно розуміють сутність поняття "солідарність".

Аналіз незакінчених речень свідчить, що старшокласники під поняттям "солідарність" розуміють: "не видавати один одного", "завжди давати списувати", "підказувати товаришу на

уроці", "неможливість відмовитися від загального рішення, яким би воно не було".

З метою вивчення рівня сформованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів за критерієм "ціннісні орієнтації" (сформованість ціннісних орієнтацій; поцінування цінностей суспільства, сім'ї, майбутнього професійного вибору; мотивація до набуття соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності) нами використовувалися: опитування, методика М. Рокича [1].

Результати дослідження свідчать, що у числі термінальних цінностей у юнаків – здоров'я, матеріально забезпечене життя, любов, задоволення від життя (розваги, приємне проведення часу), цікава робота. У дівчат відповідно – любов, матеріально забезпечене життя, здоров'я, задоволення від життя (розваги, приємне проведення часу), цікава робота. Отже, отримані дані не дозволяють нам диференціювати переважно "жіночі" та "чоловічі" цінності, оскільки вони практично співпадають як у юнаків, так і у дівчат. Ми вважаємо, що це можливо пояснити тим, що у вихованців інтернатних закладів менше можливостей щодо формування повноцінних уявлень про чоловічі та жіночі якості, оскільки у більшості дітей відсутній досвід повноцінного життя у сім'ї.

Аналіз експериментальних даних свідчить, що в школах-інтернатах не надається певної уваги формуванню таких життєвих цінностей, які б дозволили вихованцям успішно адаптуватися у майбутньому самостійному житті (самостійність, пізнання (розширення власного світогляду), рівність (рівні можливості для всіх) та ін. Непокоїть той факт, що не посідають провідний ранг в ієрархічній структурі і такі цінності, як "щасливе сімейне життя", "хороша обстановка у країні, нашому суспільстві як умова благополуччя кожного" та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що у старшокласників шкіл-інтернатів недостатньо сформовані ціннісні орієнтації щодо виконання соціальних функцій.

Серед інструментальних цінностей, на жаль, такі цінності, як відповідальність, чесність, освіченість, незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче та ін.) також не є пріоритетними.

З метою виявлення мотивації щодо набуття соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності) старшокласникам було запропоновано відповісти на запитання: "Чи бажаєте ви бути соціально зрілою особистістю, набути таких важливих соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність?" Так, більшість вихованців (67,1 %) дали позитивні відповіді. Тоді їм було запропоновано обрати із запропонованого переліку мотивів ті, які спонукають їх до набуття цих соціальних якостей.

Результати аналізу та узагальнених даних дозволяють виділити чотири групи старшокласників.

До першої групи було віднесено 13,8 % старшокласників, мотивація щодо набуття даних соціальних якостей яких досить стійка, характеризуються певною соціально спрямованістю й охоплює цілий спектр мотивів: самореалізації (виробити у себе певні риси характеру), визнання (завоювати авторитет; виділитися серед інших); соціальні (бути корисними для суспільства), спілкування; пізнання (можливість набути нових знань, вмінь).

Друга група учнів (17,7 %) мотивація щодо набуття таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність відрізняється певною стійкістю та полімотивованістю: визнання, самореалізації, спілкування, пізнання, можливість виявляти творчість.

Третя група (35,6 %) виявляють ситуативне прагнення щодо набуття таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність; мотиваційна сфера характеризується уникненням неприємностей з боку оточуючих людей, соціальних санкцій.

Четверта група старшокласників (32,9 %) не виявляють прагнення щодо набуття таких соціальних якостей, як соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність.

З метою вивчення рівня сформованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів за критерієм "соціальне самовизначення" (ставлення до соціальних норм; ставлення до інших людей; адекватна самооцінка) нами було використано

комплекс методів: анкетування "Оцінка припустимості вчинків та життєвих принципів сучасних старшокласників", тестування – методика дослідження ставлення до інших людей А. Маркова [2], тестування – методика дослідження самооцінки Ч.Спілбергера [1], програма педагогічних спостережень.

З метою дослідження ставлення старшокласників до соціальних норм нами була використана анкета "Оцінка припустимості вчинків та життєвих принципів сучасних старшокласників". Перша частина анкети потребувала відповіді за шкалою ("вважаю негідним за будь-яких обставин", "вважаю припустимим в особливих, виключних випадках", "іноді вважаю можливим", "вважаю нормальним", "важко сказати"), друга частина "життєві принципи" передбачала лише два варіанти відповідей: "Так" або "Ні".

Аналіз анонімного анкетування старшокласників шкіл-інтернатів свідчить, що більшість опитаних вважають негідним за будь-яких обставин такі вчинки, як: вживання наркотичних, седативно-психотропних, токсичних речовин – 76,9 %; крадіжки – 70,2 %; отримання хабара – 69,7 %, проституцію – 66,4 %; часте вживання алкогольних напоїв – 59,6 % респондентів.

Як свідчать дані анкетування, 33,3 % старшокласників шкіл-інтернатів вважають нормою шлюб за розрахунком; 30,0 % респондентів – отримання благ за допомогою сили. Отже, явно простежується тенденція розподілу старшокласників на декілька груп, полюсами яких можна вважати: орієнтацію на позитивне ставлення до соціальних норм, а з іншого – індивідуалізм, прагматизм. Викликає тривогу той факт, що 32,3 % старшокласників вважають нормою не сплачувати податки; 8,8 % учнів вважають припустимим в особливо виключних випадках не сплачувати податків; 16,5 % респондентів вважають можливим іноді не платити податки і лише 26,2 % старшокласників зазначили, що вважають своїм обов'язком сплачувати податки. Цей факт не можна пояснити незнанням старшокласниками шкіл-інтернатів важливості сплати податків з метою створення сприятливих економічних умов в Україні. Вважаємо, що це вже сформована негативна позиція по відношенню до громадянського суспільства.

В результаті анонімного анкетування було з'ясовано, що сфера моральних інтересів старшокласників шкіл-інтернатів є дуже суперечливою. Виявилось, що 53,8 % старшокласників вважають, що заради досягнення життєвого успіху "усі засоби є добрими".

Вважаємо, що таке розуміння засобів досягнення життєвих цілей є виявленням тенденцій, за яких починають набирати силу та значущість такі риси особистості, як напористість, підприємливість. Хоча й самі по собі ці якості не можна вважати негативними, але у випадку поєднання їх з такими негативними рисами, як хитрість та брехливість, не можна не замислитися, які наслідки у майбутньому вони можуть мати як до вихованця, так і до суспільства. Турбує й той факт, що більшість старшокласників шкіл-інтернатів (62,5 %) вважають, що заради великих грошей можна порушити закон, тобто вони готові на все заради матеріальної вигоди.

Слід зазначити прагматичний підхід більшості старшокласників до життя. Так, 52,3 % старшокласників зазначили, що у житті треба вміти використовувати інших людей (їхні знання, досвід та ін.).

Результати опитування свідчать, що 71,2 % респондентів вважають, що у житті слід керуватися принципами, які поєднують у собі особисті та суспільні потреби. Вони вважають, що "домагаючись особистого благополуччя, треба думати про благополуччя усього суспільства, країни".

З метою дослідження ставлення старшокласників до інших людей, нами було застосовано методику А. Маркова [2], в результаті були одержані такі дані: 15,5 % учнів – виявляють співчуття і вболівання, повагу до іншого, чуйність; для них характерним є стійке ціннісне ставлення до іншого; 17,1 % вихованців - намагаються виявляти співчуття і вболівання, повагу до іншого, чуйність; для них характерне ситуативне ціннісне ставлення до іншого; 34,2 % старшокласників – не виявляють співчуття, повагу до іншого, чуйність; ціннісне ставлення до іншого майже не сформоване; 33,2 % учнів – не співчують і не вболівають за іншого; ціннісне ставлення до іншого не сформоване.

З метою дослідження здатності старшокласників шкіл-інтернатів оцінювати свої можливості нами була обрана методика дослідження самооцінки Ч.Д. Спілбергера [1]. Аналіз отриманих даних свідчить, що найбільший відсоток старшокласників шкіл-інтернатів мають неадекватну самооцінку: занижену 30,3 %; завищену 29,6 % учнів; низьку самооцінку, тобто таку, що має від'ємні показники, виявило 18,9 % вихованців. Лише 21,2 % старшокласників шкіл-інтернатів виявили адекватну самооцінку. Отже, самооцінка старшокласників шкіл-інтернатів потребує корекції.

З метою вивчення рівня сформованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів за критерієм "реальна соціальна поведінка" (дотримання соціальних норм; прояв соціальної відповідальності, соціальної активності, толерантності, солідарності; наявність соціальних вмінь: конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, оцінювати соціальну ситуацію, робити адекватний вибір та нести за нього відповідальність) нами були використані: метод експертних оцінок, самотестування. "Оцінка власної поведінки в конфліктній ситуації" (методика Аджиєва) [3], тестування "Мій запас міцності" [3].

Рівень дотримання соціальних норм у поведінці старшокласників шкіл-інтернатів ми виявили за допомогою експертних оцінок. Як свідчать експериментальні дані, більшість старшокласників шкіл-інтернатів не дотримуються соціальних норм. Так, нижче за середній рівень виконання соціальних норм виявило 43,9 % учнів, низький рівень виконання соціальних норм виявило 23,9 % вихованців. Лише 12,6 % старшокласників шкіл-інтернатів виявили високий рівень дотримання соціальних норм, середній рівень дотримання соціальних норм виявило 19,6 % вихованців.

Рівень сформованості у старшокласників шкіл-інтернатів базового комплексу соціальних якостей (соціальна відповідальність, соціальна активність, толерантність, солідарність) ми виявили, використовуючи метод експертних оцінок.

Аналіз отриманих даних свідчить, що найменш сформованою соціальною якістю у старшокласників шкіл-

інтернатів є соціальна відповідальність. Так, лише 14,0 % учнів виявили високий рівень сформованості цієї соціальної якості.

Слід зазначити, що більше половини учнів виявили нижче за середній та низький рівні сформованості базових соціальних якостей, що у черговий раз свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи щодо їх формування у старшокласників шкіл-інтернатів.

З метою виявлення сформованості соціальних вмінь: конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації, оцінювати соціальну ситуацію, робити адекватний вибір та відповідати за нього, старшокласникам було запропоновано самотестування "Оцінка власної поведінки в конфліктній ситуації" (методика А. Аджиєва) [3].

Аналіз отриманих даних свідчить, що для більшості старшокласників шкіл-інтернатів характерним є "жорстокий тип" вирішення конфліктів (32,6 % учнів). "Унікаючий стиль" вирішення конфліктів виявили 28,3 % старшокласників; 27,0 % вихованців виявили "компромісний стиль".

Лише для 12,1 % вихованців домінуючим є демократичний стиль вирішення конфліктів. Отримані дані свідчать про низький рівень сформованості вмінь конструктивно розв'язувати конфліктні ситуації.

З метою виявлення у старшокласників вміння оцінювати соціальну ситуацію, бути готовими до раптових змін у житті, робити адекватний вибір та нести за нього відповідальність учням було запропоновано тест "Мій запас міцності" [3]. Аналіз отриманих даних свідчить, що для більшості старшокласників шкіл-інтернатів є нижче за середній (37,1 %) та низький рівні вмінь (30,8 %) оцінювати соціальну ситуацію, бути готовим до раптових змін у житті. Лише 9,2 % старшокласників виявили високий рівень; 22,9 % вихованців виявили середній рівень вмінь оцінювати соціальну ситуацію.

З огляду на результати діагностики, у відповідності з означеними критеріями було визначено чотири групи учнів залежно від рівня сформованості соціальної зрілості: соціально необхідний (оптимальний) - 17,5 %; соціально припустимий

(адекватний) - 23,7 %; соціально індиферентний (критичний) - 32,4 %; соціально неприпустимий - 26,4 % старшокласників шкіл-інтернатів.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Результати констатувального етапу дослідження свідчать, що значна більшість старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів виявили соціально індиферентний (критичний) – 26,4% старшокласників рівні сформованості соціальної зрілості. Отже, рівень сформованості соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів не відповідає вимогам, які висуває до них суспільство.

Аналіз проблеми виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів потребує подальшого й різнопланового дослідження, зокрема реалізації комплексу педагогічних умов. Також подальшого вивчення і розвитку потребують питання здійснення спеціальної підготовки вихователів шкіл-інтернатів з виховання соціальної зрілості старшокласників, підвищення ефективності післядипломної освіти педагогічних кадрів з цієї проблеми.

Література

1. Айзенк Ганс. Как измерить личность. / Айзенк Ганс, Вильсон Геллен. - М., 2000. - 281с.
2. Бернадська Л. В. Виховання толерантності в учнів 5-7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: методичні рекомендації / Л. В. Бернадська. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2007.- 104с.
3. Канішевська Л. В. Виховуємо соціально зрілу особистість: науково-методичний посібник для педагогів інтернатних закладів / Л. В. Канішевська – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2009. – 158с.

В статье рассматривается состояние сформированности социальной зрелости старшеклассников школ-интернатов.

The article examines the state of social maturity of senior pupils of boarding-schools being formed.

Канішевська Любов Вікторівна – кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії виховної роботи в закладах інтернатного типу, Інститут проблем виховання НАПН України (м. Київ)

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ

О.А. Карловас

У статті визначено необхідність активізації емоційно-чуттєвої сфери суб'єктів педагогічної діяльності за рахунок привнесення в процес формування цілісної особистості естетичного компонента.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Парадигма освіти сьогодення реалізує в основному механістичний (лінійний, передбачуваний) характер розвитку суспільства та науки, будується на принципах оптимізації, інтенсифікації, уніфікації навчального процесу, типізації та стандартизації навчальних планів і програм, орієнтується, перш за все, на потреби економіки, розвиток технократичної й технологічної свідомості людини, практично залишаючи осторонь емоційно-чуттєвий, моральний бік структури особистості [9, 230-243]. Але “економічна людина, – зазначає І.М. Ільїнський, – має поступитися людині людській, а “споживче товариство”, “цивілізація задоволень”, “віртуальна реальність” і шабаш ірраціональності – ціннісно-орієнтованій історичній волі, яка покликана переорієнтувати